

# BRIEF UIT DEN VREEMDE.

DE NEDERLANDSCHE ANTILLEN. I.

(MET PLATEN.)

## *Inleiding.*

Eigenlijk hoorde hierboven niet te staan „Brieven uit den Vreemde”, doch „uit de verte”, want ik bevind mij wel ver van het vaderland, doch niet in den vreemde; de rubriek van het *Tijdschrift*, waarin mijn reisbrieven 1) verschijnen, heet echter nu eenmaal „uit den Vreemde”!

## CURAÇAO

Van het bestaan der Nederlandsche Antillen, officieel het gebiedsdeel (het woord kolonie is taboe tegenwoordig) Curaçao geheeten, bemerkten de lezers van dit *Tijdschrift* als zoodanig tot voor kort heel weinig. Uit Nederlandsch Oost-Indië leest men geregeld de bijdragen van aldaar gevestigde collegae en vooral de rubriek „Arts en Samenleving” maakt een dankbaar gebruik van hun ervaringen, geneeskundige en hygiënische. Van Suriname hoort en leest men ook geregeld, maar van Curaçao zelden. Nu ik het voorrecht heb, dit belangwekkende deel van Groot Nederland te bereizen, kan ik mij dit geringe contact gedeeltelijk wel verklaren.

In de eerste plaats is Curaçao vooral Amerikaansch georiënteerd; de handel richt zich niet naar het handjevol geïmporteerde Nederlanders, dat de eilandengroep bestuurt of dat er de ruwe Venezolaansche olie raffineert, doch naar de tienduizenden toeristen, hoofdzakelijk Amerikanen, die elk jaar vooral in het winterseizoen het eiland op een *cruise* aandoen. Hun schip, bij voorbeeld de „Rotterdam” of de „Statendam”, wordt vol stookolie gepompt en de honderden opvarenden storten zich op de winkelbuurt van Willemstad, waar een keur van Oostersche waren (ook in letterlijken zin) hen wacht. Curaçao is voor tropisch Amerika een belangrijk winkelcentrum, en de welgestelde Curaçaosche families zenden hun zoons voor een groot deel naar Noord-Amerika, voor de studie. Zoo is een deel der tandartsen in Amerika opgeleid, evenals een enkele arts. De huidige onrust in West- en Midden-Europa maakt de menschen hier huiverig, hun kinderen naar Nederland te zenden; Noord-Amerika is dichterbij en veiliger! Het gouvernement stimuleert de Nederlandsche opleidingen, o.a. door toekenning van studiebeurzen. Een examen in de geneeskunde bestaat sinds 1935 hier te lande niet meer, zoodat de zonen des lands die hier de practijk willen gaan uitoefenen, nu op Nederland zijn aangewezen. Wel is er nog een examen in de tandheelkunde, voornamelijk bestemd om het aan bezitters van buitenlandsche diploma's mogelijk te maken, toegelaten te worden tot uitoefening van de tandheelkundige practijk; daarvan profiteeren vooral de Curaçaosche jongelieden, die in Amerika werden opgeleid.

Bij de beoefenaren der pharmacie (wettelijk hier *artsenijmengkunst*, niet *artsenijbereidkunst* geheeten) vindt men een dergelijken toestand, met dit verschil, dat het examen in de pharmacie niet alleen den weg effent voor in het buitenland gediplomeerden, doch ook voor apothekersleerlingen, op het eiland zelf min of meer noodruftig opgeleid. Naar is te hopen komt aan dezen min gewenschten toestand een einde; reeds vindt men eenige Nederlandsche apothekers hier, evenals trouwens tandartsen; beide categorieën verheugen zich in een goed bestaan, en men verzekerde mij, dat voor bij voorbeeld nog een paar tandartsen, in staat zelf hun technisch werk te verzorgen, een prachtige practijk mogelijk zou zijn.

Onder de 38 geneeskundigen van het gebiedsdeel (22 op Curaçao, 12 op Aruba, één op elk der vier overige eilanden) vindt men vogels van zeer diverse pluimage. 6 Curaçaoenaars, 3 Surinamers en 16 Nederlanders zijn in het bezit van diploma's

1) Collega WINCKEL werd tijdelijk aan den Gouverneur van Curaçao toegevoegd, ter bestudeering van den openbaren gezondheidsdienst, als voorbereiding van de reorganisatie van dien dienst. Voor zijn vertrek beloofde hij ons eenige reisbrieven; onze lezers vinden hier zijn eersten brief. (Red.)

van Nederlandsche hoogeschoolen; 4 Curaçaoenaars met Amerikaansche diploma's legden daarna het examen hier te lande af; 7 buitenlanders werken hier met buitenlandsche diploma's, zonder examen hier te lande te hebben afgelegd. Onder hen zijn er 3, uitsluitend werkzaam onder de geëmployeerden van de Lago Oil Company op Aruba. Een geheel eigen plaats nemen tenslotte 2 Surinamers in, alleen in het bezit van het eiddiploma der Geneeskundige School te Paramaribo; omtrent hen bepaalt de wet, dat de Gouverneur, de Directeur van den Openbaren Gezondheidsdienst gehoord, hen kan toelaten tot de uitoefening der geneeskundige practijk, „indien de omstandigheden zulks wenschelijk maken”.

Ten aanzien der Surinaamsche geneeskundigen kan men het mijns inziens slechts toejuichen, dat hun de uitoefening der geneeskundige practijk niet onmogelijk wordt gemaakt. Dezelfde bepaling geldt evenwel voor in het buitenland gediplomeerden, en hier is mijns inziens voor toejuiching geen plaats meer. De verschillende onderdeelen van Nederland zijn voorzeker in staat, ook het gebiedsdeel Curaçao van artsen te voorzien, zonder dat daartoe de hulp van buitenlanders met soms diploma's van twijfelachtig allooi noodig is. Wie in Nederlandsch Indië bevoegd is tot uitoefening van de geneeskunst, heeft diezelfde bevoegdheid in Curaçao; voor zoover ik weet, heeft nog geen afkomeling van de Stovia, de Nias of de Geneeskundige Hoogeschool te Batavia van dit recht gebruik gemaakt.

Overigens verleent Curaçao mijns inziens aan buitenlandsche artsen voldoende gastvrijheid, door te bepalen dat zij op verzoek, telkens voor één jaar, toegelaten kunnen worden tot uitoefening der geneeskunst op het terrein van buitenlandsche maatschappijen; hierop berust de werkzaamheid der drie buitenlanders bij de Lago Oil Company te St. Nicolaas op Aruba.

Van een dergelijke kleine geneeskundige gemeenschap, voor een betrekkelijk groot gedeelte uit zeer heterogene elementen bestaande, kan men geen grooten publicistischen oogst verwachten; intusschen, een begin is gemaakt, en van de eerstdaags te verwachten uitbreiding van den staf van het officieele laboratorium mag men vooruitgang ook op dit gebied verwachten.

Overigens: onze Curaçaosche collega's zijn ware polyglotten, wat te verklaren is uit de samenstelling der bevolking. De bovengroep daarvan, welke onder andere artsen, tandartsen, apothekers, practizijns enz. levert, bestaat uit blanke afstammelingen van families die sinds eenige generaties op de eilanden zijn gevestigd; verder is er de groep der Portugeesche Joden, sinds bijna 3 eeuwen hier; de breede bevolkingslaag wordt op Curaçao gevormd door de afstammelingen der neger-slaven, sinds 75 jaren geëmancipeerd. Over de andere eilanden hoop ik later nog wat te kunnen zeggen.

Onder deze heterogene bevolking vormde zich in den loop der jaren een gemeenschappelijke omgangstaal, het papiamentsch, mengelmoes van Portugeesch, Spaansch, Nederlandsch en neger-Engelsch (zelf ook weer een mengproduct). Aan moeders schoot leeren de kinderen dit papiamentsch; op school is de voertaal Nederlandsch en in de hoogste klassen der lagere school wordt ook Engelsch en Spaansch onderwezen. Het gevolg is, dat de ontwikkelde Curaçaoenaars, ook de artsen, wonderbaarlijke polyglotten zijn, die vier talen vlot spreken en lezen. Onder de vaktijdschriften, welke hier gelezen worden, vindt men dus naast Nederlandsche ook Amerikaansche, Engelsche of Spaansche.

Het gebiedsdeel Curaçao maakt nu een periode van snelle ontwikkeling door. Dagelijks komen zoowel op het hoofdeiland als op Aruba 30.000 ton ruwe olie binnen, per „laketanker” uit Maracaibo, dagelijks verlaten even zoovele olieproducten de havens; de houten schipbrug over de St. Annabaai draait den heelen dag open en dicht om het den schepen mogelijk te maken de baai, het beroemde Schottegat, te bereiken, of te verlaten.

Werkloosheid is hier onbekend, de loonen stijgen, maar helaas wordt daarom meer en meer het platteland der hoofdeilanden verlaten. Aan den landbouw wordt steeds minder gedaan; meer en meer is men hier voor de voedselvoorziening aangewezen op invoer van andere landen. Dit heeft natuurlijk zijn bezwaren, ook van hygiënischen aard. Langzamerhand wordt het volk ontwend aan producten van

eigen bodem; langzamerhand wordt steeds minder aan dien bodem ontwoekerd 1). Gemakkelijk is de landbouw op deze eilanden nooit geweest, vooral niet sinds de emancipatie der slaven, die uiterst goedkoope werkkrachten opruimde. Vruchten en groenten moeten in massa's van den overkant met schoeners worden aangevoerd. Hoogst belangwekkend is het om te zien, hoe ook in deze voor hen zoo afgelegene en vreemde streken de Chineesche tuinbouwer erin slaagt, van een dor „kostgrondje” een ware oase te maken. Noeste vlijt en trouwe verzorging van de planten stellen den Chinees in staat, een menschwaardig bestaan te halen uit grond, die ten hoogste in staat lijkt cactus en doornplanten te dragen, maar die bij zorgvuldige bewerking en bewatering een schat van groenten oplevert, in hooge mate gewaardeerd door de vele Hollandsche huismoeders, die per auto naar buiten trekken, om vooral toch niet achter het net te visschen: want er zijn weinig warmoezeniers en vele liefhebbers van versehe groenten! Uit een oogpunt van volksvoeding ware het wenschelijk, dat aan meer Chineesche landbouwers toelating tot dit eiland verleend werd. De enkelingen, die er nu zijn, kunnen slechts gedeeltelijk aan de vraag naar versehe groenten voldoen.

*Het vraagstuk der watervoorziening.*

Wie Curaçao voor het eerst van zijn leven ziet, wordt door vele dingen getroffen: de prachtige haven, de enorme bedrijvigheid daarin, het grootsche oliebedrijf, de aardige bouwstijl der oudere huizen. Gaat men dan het binnenland in (langs moderne asphaltwegen), dan komen ook minder prettige dingen aan den dag. Het voornaamste daarvan is wel de vrij dorre bodem, en het totale gemis aan beken of riviertjes. Nu moet men vooral niet denken, dat Curaçao niet meer dan een kale rots is. De flora van het eiland is ingesteld op weinig water, en van tropenweelde in den plantengroei is allermint sprake. Toch vindt men in de valleien tusschen de heuvels heerlijke plekken groen en, waar voldoende water is, bloeit sinds eeuwen het „hofje”, de boomgaard der oude plantages. Maar alleen in het hartje van den regentijd ziet men in de enkele „rooien”, beddingen waarlangs het hemelwater zijn weg naar de zee zoekt, ook werkelijk water; na eenigen tijd is daarvan niets meer over, en buiten de zee ziet men nergens, letterlijk nergens water! Toch moeten mensch, vee en plant water hebben; de kunst, hoe daaraan te komen, neemt zulk een belangrijke plaats in het particuliere en openbare leven in, dat ik dezen brief verder wil wijden aan de drinkwatervoorziening.

Zooewel het klimaat als de geohydrologische omstandigheden zijn ongunstig 2). Curaçao heeft een droog klimaat; wel valt er gemiddeld 560 mM. water per jaar, maar de verdamping is veel hooger dan bij voorbeeld in Nederland, en een groot deel van den totalen neerslag valt in den vorm van hevige buien, welker water snel door de rooien naar zee afvloeit, zonder veel gelegenheid tot doordrenken van den bodem te hebben. Deze bodem heeft geen uitgestrekte zandlagen, doch bestaat uit diabaas. Hier en daar vindt men sterk doorlatende kalksteen; de daarin voorkomende bronnen hebben een zeer wisselend debiet. Het grootste bezwaar ligt in het hooge zoutgehalte van het grondwater, doordat het eiland nog in geologisch recenten tijd door de zee bedekt is geweest. Alleen daar, waar in den loop der tijden het regenwater den bodem voldoende heeft uitgedroogd, vindt men zoet grondwater; de rest is zilt of brak.

De watervoorziening is lang een lijdensgeschiedenis geweest. De plantage-eigenaars en de gegoede inwoners van Willemstad hadden regenbakken; op de plantages werden putten gegraven en deze van windmolens voorzien. Enkele gunstig gelegen valleien worden ook nu nog als waterwinplaatsen geëxploiteerd en het goeverne-

1) Het gouvernement tracht intusschen landbouw en veeteelt zooveel mogelijk te bevorderen. Onlangs werd op de voormalige plantage „Klein St. Martha” een dorp voor inheemsche kleine boeren geopend; een Friesche boer is er de bedrijfsleider. Verder heeft men gouvernementalandsbouwkundigen, zoowel op de Benedenwindsche als de Bovenwindsche eilanden, proeftuinen en zoo voort.

2) Schrijver dezes maakte een dankbaar gebruik van de inlichtingen, hem verstrekt door den heer R. J. BEAUJON, directeur van den Landswatervoorzieningsdienst, en van een niet gepubliceerd rapport van Ir. F. A. LIEFRINCK, die in 1937 Curaçao bereisde voor het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening.

ment ging er toe over, de plantages met zulke goede plekken aan te koopen, alleen met de bedoeling het water eraan te onttrekken; dat men zulke stukken land „waterplantages” noemt, teekent den toestand voldoende. Als voorbeeld der moeilijkheden van vroeger moge het volgende verteld worden. De Amerikaan SMITH verwierf in 1893 een concessie voor een drinkwaterleiding; het water werd onttrokken aan eenige putten en alleen de meer gegoeden konden zich de weelde van aansluiting hunner huizen veroorloven. Het voedingsgebied werd echter te sterk uitgebuit, zoodat de hardheid van het water geleidelijk toenam van 25 tot 63 Duitsche graden, terwijl het chloorgehalte tot boven 2000 mG. per liter steeg. Pogingen tot destillatie van het putwater faalden en zoo werd het dure leidingwater, dat 5 gulden per M<sup>3</sup> kostte, alleen geschikt voor spoelwater; overigens moest men zich behelpen met het steeds onzekere, in ieder geval in hoeveelheid sterk wisselende regenwater, in groote cisternes opgevangen.

In de jaren 1928 en 1929 werd de huidige waterleiding in Willemstad aangelegd; doch zij bleek al spoedig niet aan de eischen te kunnen voldoen; de regenval bleef een paar jaren belangrijk beneden het gemiddelde, waardoor de berekeningen faalden. Derhalve moest men overgaan tot het graven van veel meer putten, ter verhooging der productie van grond- (zak-)water, terwijl daarnaast inrichtingen ter destillatie van zeewater noodig bleken te zijn.

Men heeft thans aan weerszijden der haven, dus zoowel op Punda als op Otrabanda groote destilleerfoestellen, met een gezamenlijk vermogen van ten hoogste 900 M<sup>3</sup> per etmaal. Door deze apparatuur is een groote mate van bedrijfszekerheid verkregen, want haar product moet dienen ter aanvulling van het regenwater, indien het seizoen te droog blijft.

Het aantal putten, meestal voorzien van windmolens, een enkele met een motorpomp, is in de omgeving van Willemstad enorm groot; hier en daar beheerschen zij het landschap, wanneer zij in den lengteloopt eener vallei als een batterij zijn opgesteld. Hun product is niets dan zakwater, opgevangen boven de eerste waterkeerende laag, zoodat een grondige reiniging noodzakelijk is, ter bescherming der bevolking tegen ziektekiemen (fig. 1). Het water dezer putten wordt naar twee centrale zuiveringsstations gepompt, en daar gechloreerd en onthard; ook dit laatste is zeer noodig, want het bodemwater van Curaçao bevat veel kalk uit de koraalrotsen, welke het landschap van het eiland kenmerken.

Het water werd vroeger voor 5 gulden per M<sup>3</sup> geleverd, zoodat men, toen de landswatervoorzieningsdienst eenmaal goed aan den slag was, al heel blij was met een prijsverlaging tot een rijksdaalder: alles is betrekkelijk! De mensch went echter heel gemakkelijk aan goede dingen, en daarom werd al gauw om nog goedkoop water gevraagd. En ziedaar, ook dit bleek mogelijk, en thans kost het nog slechts f 1.25 per M<sup>3</sup>. De waterleiding vindt dit spotgoedkoop, de bevolking denkt er anders over; zij dacht een uitweg gevonden te hebben, door algemeen de watermeters te bedotten. In huis wordt een kraan iets opengezet, zoodat het water er uit druppelt; de meter is niet gevoelig genoeg om deze uiterst geringe doorstroming te registreeren, en zoo wordt naar schatting ongeveer de helft van het water ongemeten en dus onbetaald gebruikt. Men bedriegt daarbij natuurlijk zichzelf, want liet men deze methode na, dan zou het water goedkoop kunnen worden geleverd!

Ook het ontharde water uit de putten is naar den smaak van velen nog te kalkhoudend, en zoo zijn in vele woningen de regenbakken nog dagelijks in gebruik, voor de wasch, om thee te zetten en zoo voort. Daarnaast heeft zich nog een bedrijf gehandhaafd, hetwelk zich ten doel stelt de niet-aangeslotenen of de ouderwetsche lieden, die daaraan nu eenmaal gewend zijn, water in het klein te verkoopen. In het stadsbeeld hooren de ezelskarren (fig. 2), sinds kort ook de vrachtauto's, met watervaten thuis: voor 5 cent, in tijden van droogte voor veel meer, koopt men een petroleumbliek (18 liter) vol regenwater, afkomstig uit den een of anderen regenbak; maar ook hier kan vervalsching worden gepleegd, door zakwater uit een bepaalden put, bekend om de zachtheid van zijn product, als regenwater aan den man te brengen. Men is er nog niet in geslaagd, aan dit bedrijf een einde te maken, hoewel iedereen inziet, dat deze wijze van waterdistributie alles behalve hygiënisch is: het volk is nog zeer gehecht aan deze ouderwetsche wijze van doen.

Plaat 144,  
fig. 1.

Plaat 144,  
fig. 2.

Plaat 144,  
fig. 3.

Buiten Willemstad en het oliecentrum Emmastad begint het platteland, hier „knoekoe” genaamd. De daar gelegen dorpjes en gehuchten hebben nog hun regenbakken, naast de waterputten. Het gouvernement heeft deze putten beter afgedekt, van reservoirs voorzien en veelal een hygiënische wijze van aftappen, mogelijk gemaakt (fig. 3), zonder dat evenwel het zakwater daardoor ongevaarlijk voor de volksgezondheid werd; daarvoor is het nu eenmaal zakwater! *Ut aliquid fieri videatur*, gaat een beambte van den hygiënischen dienst eens per maand of per kwartaal al deze putten langs, ter vervulling van het volgende ritueel: hij meet de diepte van het water, en berekent den cubieken inhoud van den put. Een met behulp daarvan afgepaste hoeveelheid capriet wordt in den put gegooid, waardoor verondersteld wordt, dat gedurende één tot drie maanden ziektekiemen verre blijven. Alsof er geen grondwaterstroom was, die het gechlloreerde water binnen enkele uren buiten het bereik der gebruikers brengt! Gelukkig heeft Curaçao weinig last van buiktyphus en andere besmettelijke buikziekten!

Op het eiland Aruba is het geheel onmogelijk, putwater van goede hoedanigheid en in de vereischte hoeveelheid te krijgen, hoewel er enkele openbare putten (van hoogst eenvoudige constructie) zijn. Dit eiland ontwikkelt zich sinds 10 jaren op Amerikaansch aandoende wijze; vroeger was het een gemeenschap zooals nu nog Bonaire; er woonden ten hoogste 9000 menschen, verspreid over het heele eiland. Toen kwam de Standaard Oil Cy er een groote olieraffinaderij vestigen, en ziedaar: de bevolking nam met sprongen toe, zoodat er nu reeds bijna 30.000 menschen wonen, gedeeltelijk onder omstandigheden, die aan de „wild west” doen denken, als men de huisvesting der van overal geïmporteerde gekleurde werkkrachten ziet. Voor al deze menschen goed drinkwater te verschaffen, bleek niet mogelijk, en zoo bestaat de openbare drinkwatervoorziening er thans geheel uit destilleertoestellen, welke het zeewater omtoveren tot drinkwater, à raison van f 2.50 per M<sup>3</sup>.

Bonaire verkeert nog in den oerstaat, welke voor de andere eilanden derzelfde groep luttele jaren geleden door de olie een einde nam. De bijna 6000 menschen, die er wonen, drinken regen- of putwater, maar daarnaast is nog de primitievere wijze van drinken uit de „tankie” in gebruik. Hier en daar vindt men in een lager gelegen valleetje een vijver, gevuld met troebel en slijkerig water: drinkplaatsen voor het vee, maar ook nog voor den mensch, hoewel ook bij de gekleurde plattelandsbevolking het besef wakker wordt, dat schoon regen- of putwater de voorkeur verdient, al is het tankiewater zachter en dus beter van smaak; na bezinken van het grove vuil ziet het er best uit! Zulke tankies vindt men ook op Aruba, een enkele nog op Curaçao (fig. 4).

Plaat 144,  
fig. 4.

De waterleiding heeft voor Willemstad en omgeving enorm veel goed gedaan, en de endemie van amoebendysenterie, vroeger een plaag, is tot onbetekenende afmetingen teruggebracht.

#### *Een giftige boom.*

Curaçao is niet rijk aan geboomte, hoewel het eiland ook in dit opzicht beter is dan zijn reputatie; hier en daar vindt men nog restanten van vroegere uitgestrekte mahoniebosschen. Een der boomsoorten, die ook nu nog plaatselijk overvloedig gevonden worden (fig. 5), is *Hippomane mancinella* L., in de landstaal manzalienja genaamd. Het melksap van deze plant heeft de onaangename eigenschap, bij velen die ermede in aanraking komen, dermatitis en conjunctivitis met zwellingen te veroorzaken. De leerachtige bladeren hebben aan den voet een klier, welke wellicht het prikkelende vocht afscheidt. De vrucht ziet er uit als een kleine groene appel; wordt deze in den mond genomen dan ontstaat gingivitis en zoo voort, met zwelling. Het eten der vrucht geeft een brandend gevoel in mond en slokdarm, en plaatselijke geneeskundigen verzekerden mij, dat een haemorrhagische darmontsteking en colitis ontstaat, welke in enkele gevallen zelfs tot den dood moet hebben geleid. Zoo wordt verteld, dat een aantal jaren geleden een paar Italiaansche matrozen een aantal manzalienjavruchten opaten, met het gevolg dat een hunner stierf. Onlangs deed een Noorsche zeeman hetzelfde; toen men hem vertelde, dat hij zijn onbezonnenheid vermoedelijk niet lang zou overleven, snelde de man naar een arts. Deze hevelde binnen een uur na het nuttigen der 8—10 vruchten de maag uit en de patiënt ondervond in het geheel geen hinder. Er gaan hier op het eiland vele verhalen van

Plaat 145,  
fig. 5.

dood door het eten van manzalienjavruchten, doch meestal kunnen deze den toets der critiek niet doorstaan. Sterfgevallen, door den volksmond aan de vrucht geweten, zijn bij voorbeeld inderdaad veroorzaakt door bacillaire dysenterie.

Over den aard van het vergif is nog vrijwel niets bekend; het sap bevat volgens een apotheker, den heer DAAL, die lange jaren op Curaçao werkzaam was, geen alcaloid, doch een harsachtige stof en vluchtige oliën. Het verhaal gaat dat, indien men zoo onvoorzichtig is, zich onder den boom te slapen te leggen, een vorm van bedwelming ontstaat, waaruit men met een benauwd gevoel ontwaakt. Wat is van dit alles waar? Voor den pas benoemden apotheker van het scheikundige laboratorium van den Openbaren Gezondheidsdienst opent zich hier de mogelijkheid van een aardig onderzoek. Bij het vernemen der verhalen over de giftigheid der manzalienja denkt men onwillekeurig aan den Oepasboom van Sumatra, welks sap eveneens een ernstige dermatitis veroorzaakt.

*De West-Indische aloë.*

De Nederlandsche Antillen kunnen niet op vele voortbrengselen van den bodem wijzen, welke voor den wereldhandel van beteekenis zijn. Het zijn er slechts twee, namelijk de dividivi-peulen, welke de grondstof vormen voor een ook in Europa zeer gewaardeerd looimiddel, en de aloë. Dit overal ter wereld gebruikte laxans is afkomstig uit Afrika of uit West-Indië, en de aloë welke uit de eilandengroep Curaçao-Bonaire afkomstig is, heeft de reputatie, de beste te zijn; de Nederlandsche *Pharmacopée* schrijft het gebruik daarvan voor.

De oliewelvaart op Curaçao deed er de belangstelling der bevolking voor deze cultuur verminderen; voor Aruba geldt hetzelfde in wat mindere mate, maar op Bonaire, het eenige der Benedenwindsche Nederlandsche Antillen, dat niet rechtstreeks in die welvaart deelt, is de aloëcultuur nog een belangrijke oeconomische factor. Op Aruba is de toestand thans zoo, dat vele hectares aloë onverwerkt blijven liggen, omdat de cultuur niet bij machte is, te concurreeren met de olie-industrie ten aanzien van het loon voor het werkvolk.

Plaat 145,  
fig. 6 en 7.

Op Aruba en op Bonaire wordt de *Aloë vera* in vrij groote velden gekweekt; de oogst is heel eenvoudig: vrouwen snijden de dikke bladeren zoo dicht mogelijk bij den stengel af (fig. 6), de handen door dikke handschoenen beschermd tegen aanraking met de stekels dezer vetplant. De bladeren worden in schuin aflopende troggen gestapeld en gedurende eenige uren lekt het sap eruit, dat als een geelbruine taaie stroop in een petroleumblik wordt opgevangen (fig. 7). De snijsters leveren de volle blikken aan een centrale kokerij af, waar het sap op vrij primitieve wijze in roodkoperen pannen boven een houtvuur wordt ingedikt. Het is de kunst van den koker, het juiste oogenblik te bepalen, waarop de indikking zoover is gevorderd, dat bij afkoeling de juiste consistentie ontstaat: de zwarte massa, welke zóó hard is, dat zij breekt, niet uitvloeit. De heete, dan nog vloeibare hars wordt in kistjes gegoten; zij stolt bij bekoeling tot de iederen arts en apotheker bekende aloë, waarvan het extractum aloes bereid wordt.

De cultuur is vrij eenvoudig; zij eischt veel zon, zoodat een aloëveld een schaduwlooze vlakte vormt; eens in de 15 jaren haalt men den wortelstok uit den grond, reinigt dezen van aangroeijsels en poot hem dan weer.

Men heeft getracht, de opbrengst aan sap te vergrooten, door het lekken der bladeren te vervangen door uitpersen; dit lukte niet: men kreeg wel een grooter opbrengst, maar het perssap beantwoordde lang niet aan de eischen der *Pharmacopée* 1). Ook is het nog niet mogelijk gebleken, de kokerij te vervangen door indroging door zonnewarmte. Het Gouvernement van Curaçao heeft onlangs een aloë-commissie ingesteld, waarin o.a. de apotheker dr. J. P. GROENHOF zitting heeft. Deze commissie heeft tot opdracht, na onderzoek middelen aan te geven, welke tot verbetering van het product kunnen leiden.

CH. W. F. WINCKEL.

1) Zie onder andere P. COHEN HENRIQUEZ, Is verbetering van de aloë-industrie in Ned. West-Indië mogelijk? *Pharm. Weekbl.*, 14 Januari 1939, en P. A. ROWAAN, De bereiding van Curaçao-Aloë. *Ibid.*, 25 Februari 1939.

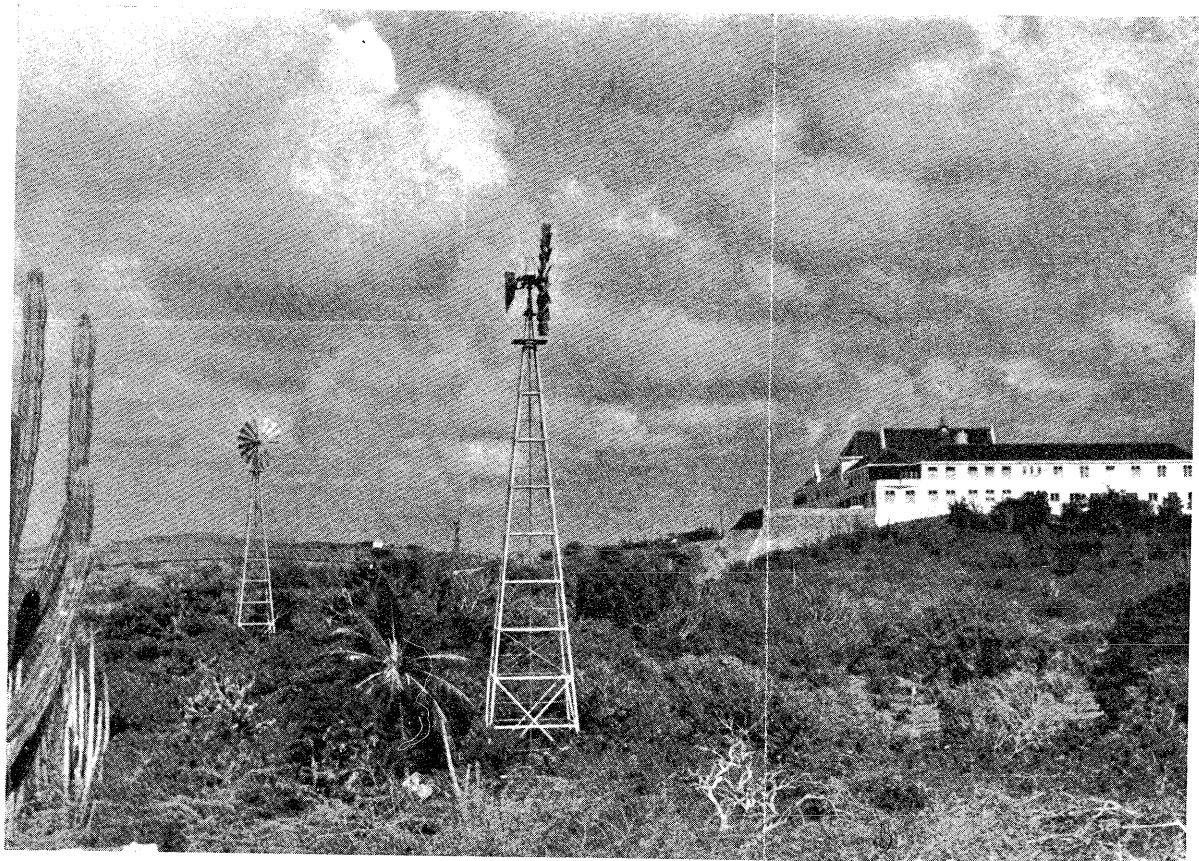


Fig. 1. Veel water wordt verkregen uit een vallei bij het gesticht Scherpenheuvel, waar verwaarloosde jongens worden opgevoed.

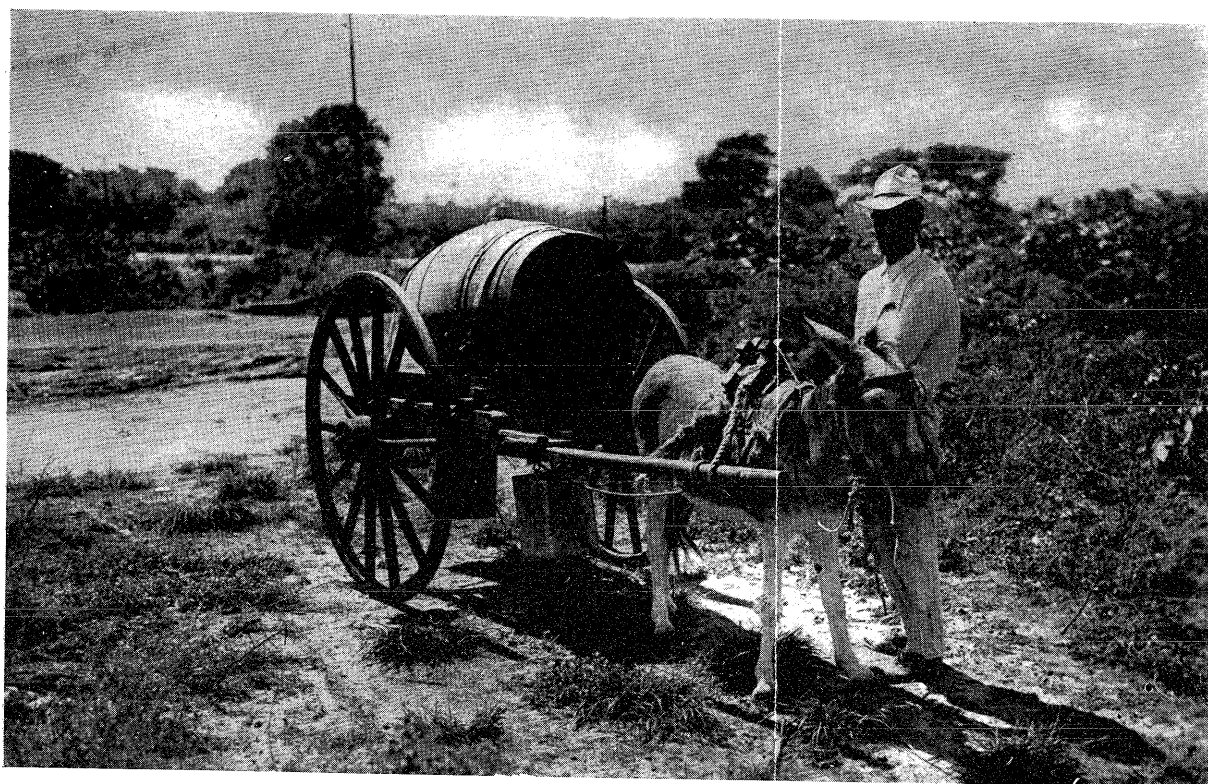


Fig. 2. De kleine man koopt nog steeds gaarne regenwater van deze waterboeren en betaalt er 5 cent per blik van 18 L. voor; in tijden van droogte veel meer.

**CH. F. WINCKEL, DE NEDERLANDSCHE ANTILLEN. I.**

(Plaat No. 144).

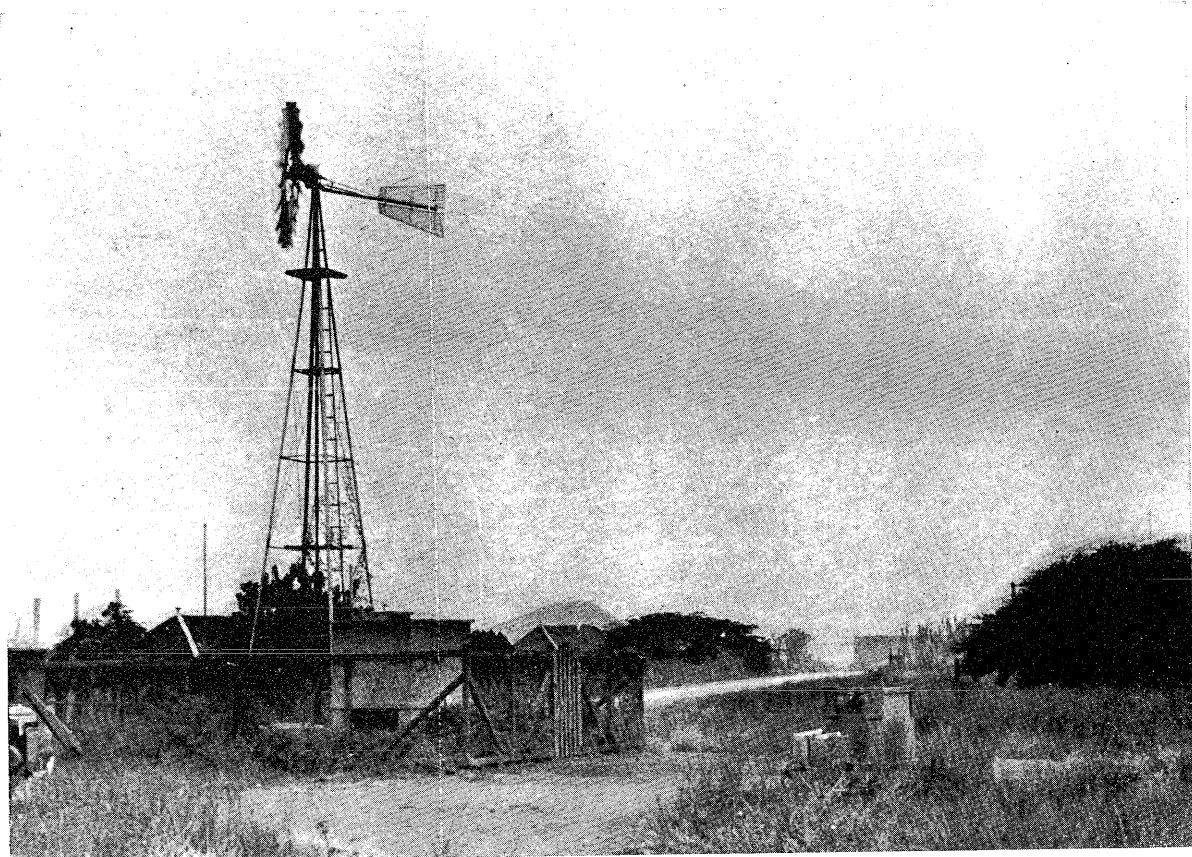


Fig. 3. Openbare put in de nabijheid van Willemstad, met windmolen en reservoir; eenige meters rechts van den put bevinden zich de aftapkranen.

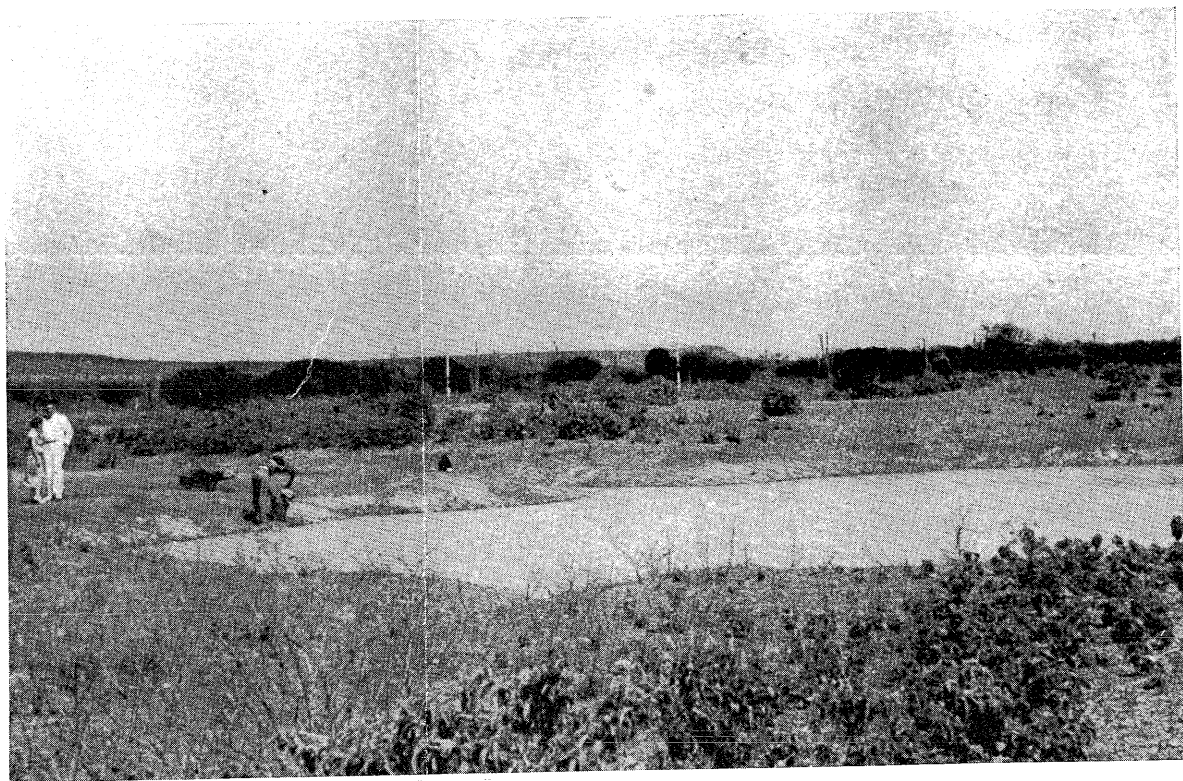


Fig. 4. Een „tankie” op Bonaire, bedoeld als drenkplaats voor het vee, maar de man die bezig is zijn blik met het troebele water te vullen, drinkt er vermoedelijk van.





Fig. 6. Aloë vera; de bladeren juist afgesneden.



Fig. 7. Een veld met aloë; de bladeren worden in schuin geplaatste troggen gelegd en lekken uit.

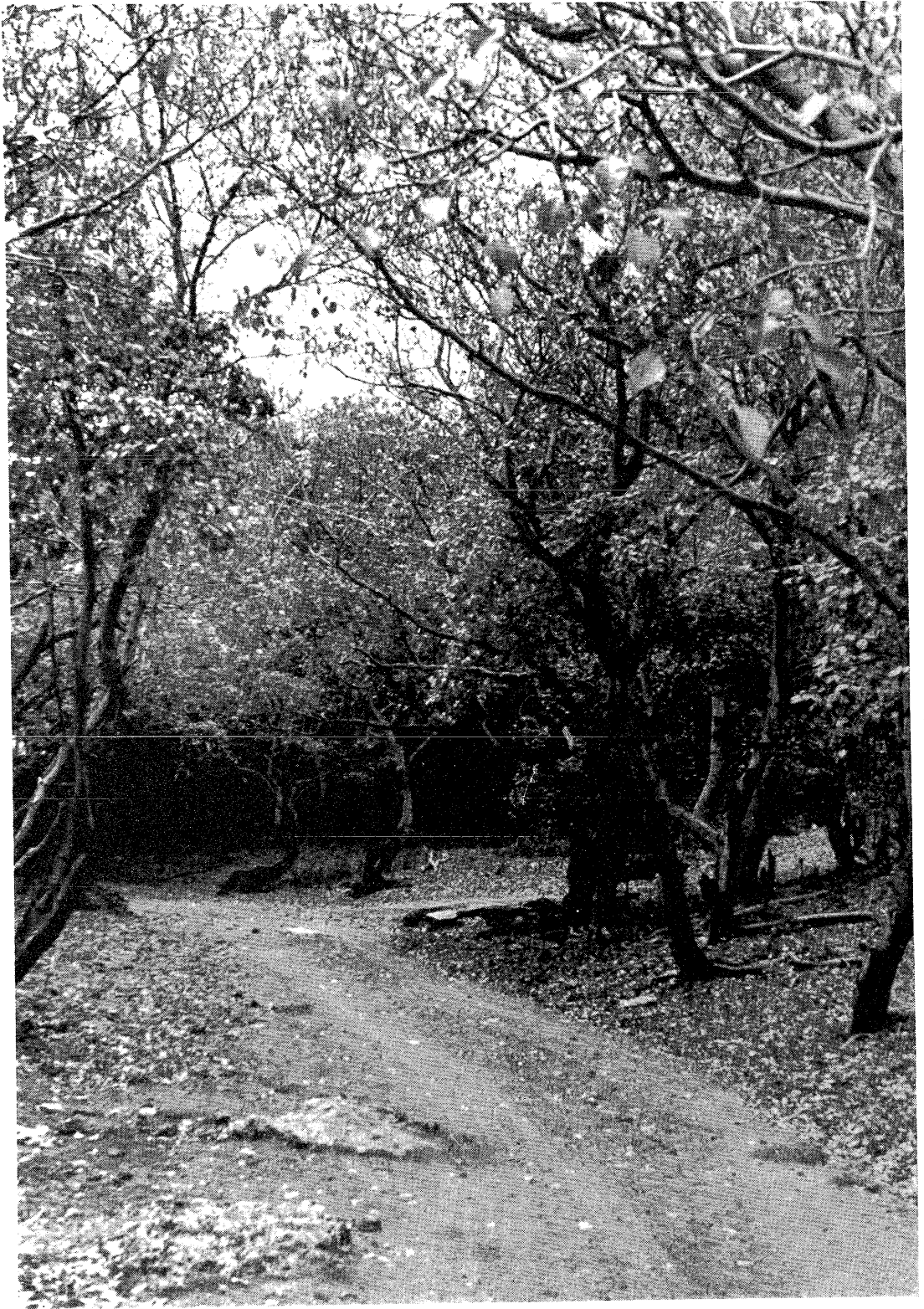


Fig. 5. Bosch van *Hippomane mancinella* L.

**CH. F. WINCKEL, DE NEDERLANDSCHE ANTILLEN. I.**